

TÜRK TARİHİ VE KÜLTÜRÜ

Editör

Dr. Ali Sinan BİLGİLİ

...Geleceğin Fikirleri...

TÜRK TARİHİ VE KÜLTÜRÜ

Editör: Dr. Ali Sinan BİLGİLİ

Yazarlar: Dr. Ali Sinan Bilgili - Dr. Birol Keskin - Dr. Cihan Kara
Dr. Fatih Kaya - Dr. Gül Geyik - Dr. Hacı Çoban - Dr. Hatice Gedik
Dr. Memet Kuzey - Dr. M. Sait Korkmaz - Dr. Müslime Güneş
Dr. Nurettin Birol - Dr. Serdar Bulut - Dr. Y. Atilla Şehirli

ISBN: 978-625-8499-24-7

Copyright © Vizetek

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Vizetek Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi'ne aittir. Vizetek Yayıncılık'ın izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı, elektronik, mekanik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Sayın okuyucularımız, bandrolsüz yayınları satın almamanızı diliyoruz.

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

Yayın Koordinatörü: Ferit RESULOĞULLARI

Kapak Tasarımı & Dizgi: Sadık HANGÜL

1. Baskı: Ankara | Mart, 2022

Baskı: Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1 Yenimahalle/ANKARA
Tel: 0 312 395 85 71

Yayıncı Sertifika No: 41575

Matbaa Sertifika No: 47479

Seyranbağları Mah. İncesu Cad. 10/2 Çankaya/ANKARA

Tel.: (0312) 482 00 11

Web: www.vizetek.com.tr

E-mail: vizetekyayincilik@gmail.com

TÜRK TARİHİ VE KÜLTÜRÜ

Editör

Dr. Ali Sinan BİLGİLİ

Yazarlar

Dr. Ali Sinan BİLGİLİ

Dr. Birol KESKİN

Dr. Cihan KARA

Dr. Fatih KAYA

Dr. Gül GEYİK

Dr. Hacı ÇOBAN

Dr. Hatice GEDİK

Dr. Memet KUZEY

Dr. M. Sait KORKMAZ

Dr. Müslime GÜNEŞ

Dr. Nurettin BİROL

Dr. Serdar BULUT

Dr. Y. Atıla ŞEHİRLİ

- Editörler** Dr. Ali Sinan Bilgili, *Atatürk Üniversitesi*
ORCID ID: 0000-0003-3182-3002
- 1. Bölüm** **Türkler Hakkında Genel Bilgiler**
Dr. Hatice Gedik, *Aksaray Üniversitesi*
ORCID ID: 0000-0001-9090-7754
- 2. Bölüm** **Tarihte Türk Devletleri-1 (Tarihî Ana Silsile Devletleri)**
Dr. Ali Sinan Bilgili, *Atatürk Üniversitesi*
ORCID ID: 0000-0003-3182-3002
- 3. Bölüm** **Tarihte Türk Devletleri-2 (İz Bırakan Türk Devletleri)**
Dr. Fatih Kaya, *İnönü Üniversitesi*
ORCID ID: 0000-0002-9011-8656
Dr. Birol Keskin, *Atatürk Üniversitesi*
ORCID ID: 0000-0002-9593-4118
- 4. Bölüm** **Çağdaş Türk Devletleri**
Dr. M. Sait Korkmaz, *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi*
ORCID ID: 0000-0001-5640-9487
- 5. Bölüm** **Türklerde Devlet Teşkilatı ve Yönetim Anlayışı**
Dr. Memet Kuzey, *Bayburt Üniversitesi*
ORCID ID: 0000 0002 9866 8134
- 6. Bölüm** **Türklerde Hukuk**
Dr. Müslime Güneş, *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi*
ORCID ID: 0000-0002-9088-3390

- 7. Bölüm** **Türklerde Ordu**
Dr. Nurettin Birol, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi*
ORCID ID: 0000-0002-9510-2442
- 8. Bölüm** **Türklerde Sosyal Yapı ve Aile**
Dr. Cihan Kara, *Artvin Çoruh Üniversitesi*
ORCID ID: 0000-0002-8230-810X
- 9. Bölüm** **Türklerde Din ve Halk İnançları**
Dr. Hacı Çoban, *Yozgat Bozok Üniversitesi*
ORCID ID: 0000-0001-6464-9608
- 10. Bölüm** **Türklerde Eğitim ve Bilim**
Dr. Y. Atıla Şehirli, *Trakya Üniversitesi*
ORCID ID: 0000-0001-6191-0284
- 11. Bölüm** **Türk Dili**
Dr. Serdar Bulut, *Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi*
ORCID ID: 0000-0001-6286-4873
- 12. Bölüm** **Türk Edebiyatı**
Dr. Serdar Bulut, *Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi*
ORCID ID: 0000-0001-6286-4873
- 13. Bölüm** **Türklerde Sanat ve Mimari**
Dr. Gül Geyik, *Atatürk Üniversitesi*
ORCID ID: 0000-0003-4149-5938

ÖNSÖZ

Tarih, bir milletin bütün fertlerinin bilmesi, benimsemesi, koruması ve geliştirmesi gereken kültür hazinelerinden birisidir. Zira tarih, bir milletin neredeyse bütün varlığına eşittir. Kültür ve medeniyet kavramlarının kapsamına giren her şey, tarih içinde ve tarih boyunca gelişmiş ve bize tarihten miras kalmıştır.

Tarih bilen ve kültürlü insanların oluşturduğu toplumlar ancak şuurlu toplumlardır. Bu sebeptendir ki eğitim sisteminin her kademesinde tarih ve kültür konularına yer verilmiştir. İlkokuldan yüksek öğretime kadar, nesilden nesile aktarılması hedeflenen tarih şuuru ve kültür birikimi için muhtelif eserler kaleme alınmıştır.

Türk tarihi ve kültürü hakkında ciltleri dolduracak bilgi bulunmaktadır. Ancak günümüz insanının hızlı bir şekilde akıp giden hayatında bu ciltler dolusu bilgiyi okuyacak zamanın olmadığı bir hakikattir. Bu sebeple okuyucuların makul bir sürede öz ve doğru bilgi sahibi olmasını sağlayacak nitelikte eserlere ihtiyaç vardır. Her bölümü o alanın uzmanı tarafından hazırlanan bu eserimiz, eğitimde kullanılacak bir kitap olduğu gibi, Türk tarihi ve kültürü hakkında kısa okumalarla bilgi sahibi olmak isteyenler için de önemli bir kaynak olacaktır.

Eserin birinci bölümünde Hatice Gedik hanımefendi tarafından konuya giriş mahiyetinde Türkler hakkında genel bilgiler verilmiştir. Türk adı, Türklerin anayurdu, Türk kültürünün erken evreleri ve Türk göçleri bu bölümün konularıdır.

Eserin ikinci bölümünde Ali Sinan Bilgili beyefendi tarafından tarihi süreçte ana silsile şeklinde devam eden Türk devletleri hakkında bilgi verilmiştir. Hunlar, Göktürkler, Uygurlar, Karahanlılar, Gazneliler, Selçuklular ve Osmanlıların kısa bir tarihi bu bölümde anlatılmıştır.

Eserin üçüncü bölümünde Fatih Kaya ve Birol Keskin beyefendiler tarihte iz bırakan Türk devletleri hakkında bilgiler verilmiştir. Avarlar, Hazarlar, Harezmşahlar, Timurlar, Akkoyunlular, Karakoyunlular, Safeviler, Delhi Türk Sultanlığı, Babürler, Altınordu ve Memlüklerin tarihinden kısa bilgiler verilmiştir.

Eserin dördüncü bölümünde M. Sait Korkmaz beyefendi tarafından çağdaş Türk devletleri hakkında bilgi verilmiştir. Azerbaycan, Türkmenistan, Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin tarihi, coğrafi konumu, nüfusu, siyasi yapısı, ekonomisi, eğitim ve kültür durumu hakkında bilgi verilmiştir.

Eserin beşinci bölümünde Memet Kuzey beyefendi tarafından İslam öncesi Türk devletlerinde ve Karahanlı, Gazneli, Selçuklu, Memlük ve Osmanlılarda devlet teşkilatı, yönetim ve cihan hâkimiyeti anlayışı ile Türkiye Cumhuriyeti'nin merkez, il ve belediye teşkilatları hakkında bilgi verilmiştir.

Eserin altıncı bölümünde Müslime Güneş Hanımefendi tarafından İslam öncesi ve İslami dönemde Türklerde hukuk sistemi, örfi ve şer'i açıdan Osmanlı hukuku, batılılaşma dönemi hukukta gelişmeler, gayrimüslim hukuku, Osmanlı yargı teşkilatı, Cumhuriyet dönemi hukuki gelişmeleri, 1921, 1924, 1961 ve 1982 anayasaları, laik hukuk hakkında bilgi verilmiştir.

Eserin yedinci bölümünde Nurettin Birol Beyefendi tarafından İslam öncesi ve İslami dönem Türk devletlerinde ordu teşkilatı, devşirme sistemi, deniz ve hava kuvvetleri, Osmanlı ordusunun Hıristiyan kuvvetleri, Cumhuriyet dönemi Türk silahlı kuvvetleri hakkında bilgi verilmiştir.

Eserin sekizinci bölümünde Cihan Kara beyefendi tarafından İslam öncesi ve İslami dönemde Türk sosyal yapısının temel unsurları, kentliler, konar-göçerler, göçerler, köleler, yabancılar, kadının devlet ve toplum hayatındaki yeri, Osmanlılarda millet sistemi, Batılılaşma sürecinde Türk sosyal hayatı ve aile yapısı hakkında bilgi verilmiştir.

Eserin dokuzuncu bölümünde Hacı Çoban beyefendi tarafından İslam öncesinde Türklerin dinî inançları, Şaman, Türk halk inançları, İslam ve Türkler, Türklerin İslâmiyet'e girişinin sebepleri, Türklerin İslâm dünyasına katkısı ve hizmetleri, Türk-İslam dünyasında tasavvuf ve tarikatlar hakkında bilgi verilmiştir.

Eserin onuncu bölümünde Y. Atila Şehirli beyefendi tarafından İslam öncesinde ve İslamî dönemde Türklerde eğitim ve bilim, Osmanlı ve çağdaşı devletlerde eğitim ve bilim, Osmanlı'da eğitim düşünürleri ve eğitimciler, Osmanlı şehzadelerinin yetiştirilmesi, mektepler, batılı tarzda okullar, Cumhuriyet döneminde ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim, bilimsel gelişmeler ve bilim adamları hakkında bilgi verilmiştir.

Eserin onbirinci bölümünde Serdar Bulut beyefendi tarafından Türk dilinin tarihî gelişimi, Türkçenin kökeni, Türklerin kullandığı alfabeler, onikinci bölümde yine aynı yazar tarafından İslâm öncesi ve İslami dönem edebiyatımız, sözlü ve yazılı edebiyatımız, divan, halk ve tasavvuf edebiyatı, Tanzimat, Servet-i Fünun, millî edebiyat akımları, Cumhuriyet dönemi edebiyatı hakkında bilgi verilmiştir.

Eserin onüçüncü bölümünde Gül Geyik hanımefendi tarafından İslâm öncesi Türk sanat ve mimarisi ve Osmanlı öncesi ve Osmanlı dönemi Türk sanat ve mimarisi hakkında önemli bilgiler verilmiştir.

Eserin öğrenci ve okuyucu ile buluşmasını sağlayan yayıncımız Ferit Resuloğulları beyefendiye ve dizgisinden baskısına kadar eseri düzenleyen Vizetek Yayıncılık ailesine teşekkür ederim. Kitap projemizde yer alarak eseri vücuda getiren ve yukarıda isimlerini belirttiğim değerli hocalarıma şükranlarımı sunarım.

Editör

Prof. Dr. Ali Sinan BİLGİLİ

Erzurum, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ vii

BÖLÜM 1:

Türkler Hakkında Genel Bilgiler1

Dr. Hatice GEDİK

1. Giriş1
2. Türk Adı ve Soyu 2
3. Türklerin Anayurdu 3
4. Türk Kültürünün Erken Evreleri 3
5. Türk Göçleri7
6. Özet11

BÖLÜM 2:

Tarihte Türk Devletleri (Tarihî Ana Silsile Devletleri)15

Dr. Ali Sinan BİLGİLİ

1. Giriş15
2. Hunlar (M.Ö. 220-M.S. 567)15
3. Göktürkler (552-745)18
4. Uygurlar (745-840)21
5. Karahanlılar (840-1212)22
6. Gazneliler (963-1186)24
7. Selçuklular (1038-1307)25
8. Osmanlılar (1281-1923)30
9. Konunun Özeti53

BÖLÜM 3:

Tarihte Türk Devletleri (İz Bırakan Türk Devletleri)59

Dr. Fatih KAYA - Dr. Birol KESKİN

1. Giriş59
2. Avarlar (558-805)59
3. Hazarlar (558-965)61
4. Harezmşahlar (1097-1231)62
5. Timurlar (1370-1507)63
6. Akkoyunlular (1350-1502)65
7. Karakoyunlular (1351-1469)66
8. Delhi Türk Sultanlığı (1206-1526)67
9. Safeviler (1501-1736)68

10. Babürler (1526-1826)	70
11. Altın Orda (1241-1502)	71
12. Memlûkler (1250-1517)	72
13. Özet	74

BÖLÜM 4:

Çağdaş Türk Devletleri	77
-------------------------------------	----

Dr. M. Sait KORKMAZ

1. Giriş	77
2. Azerbaycan Cumhuriyeti	77
3. Türkmenistan Cumhuriyeti	81
4. Kırgızistan Cumhuriyeti	85
5. Kazakistan Cumhuriyeti	88
6. Özbekistan Cumhuriyeti	92
7. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	95
8. Özet	98

BÖLÜM 5:

Türklerde Devlet Teşkilatı ve Yönetim Anlayışı	103
---	-----

Dr. Memet KUZEY

1. Giriş	103
2. İslam Öncesi ve İslami Dönemde Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi	103
3. İslam Öncesi Türk Devletlerinde Devlet Teşkilatı	106
4. İlk Müslüman Türk Devletlerinde Devlet Teşkilatı	110
5. Osmanlılarda Devlet Teşkilatı	121
6. Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Devlet Teşkilatı	128
7. Özet	131

BÖLÜM 6:

Türklerde Hukuk	135
------------------------------	-----

Dr. Müslime GÜNEŞ

1. Giriş	135
2. İslâmiyet Öncesi Türk Hukuk Sistemi	135
3. İlk Müslüman Türk Devletlerinde ve Selçuklularda Hukuk Sistemi	137
4. Osmanlılarda Hukuk Sistemi	138
5. Cumhuriyet Dönemi'nde Hukuk Anlayışı ve Laik Hukuk	146
6. Özet	149

BÖLÜM 7:

Türklerde Ordu.....153

Dr. Nurettin BİROL

1. Giriş.....153
2. İslam Öncesinde Türk Ordusu (Hun, Göktürk, Uygur Dönemlerinde Ordu) ..153
3. İlk Türk-İslam Devletlerinde Ordu156
4. Osmanlı Askeri Teşkilatı163
5. Cumhuriyet Dönemi Türk Ordusu..... 174
6. Özet 177

BÖLÜM 8:

Türklerde Sosyal Yapı ve Aile 181

Dr. Cihan KARA

1. Giriş..... 181
2. İslâm Öncesi Türklerde Sosyal Yapı ve Aile182
3. İslâm Döneminde Sosyal Yapı ve Aile..... 188
4. Osmanlılarda Sosyal Yapı ve Aile 191
5. Batılılaşma Sürecinde Sosyal Yapı ve Aile195
6. Özet..... 198

BÖLÜM 9:

Türklerde Din ve Halk İnançları.....201

Dr. Hacı ÇOBAN

1. Giriş.....201
2. İslam Öncesi Dönemlerde Türklerin Dini İnançları201
3. Türk Halk İnançları; Gök, Tabiat, Hayvanlar, Ölüm v.s.205
4. İslam ve Türkler.....207
5. Türk İslam Dünyasında Tasavvuf ve Tarikatlar211
6. Özet..... 212

BÖLÜM 10:

Türklerde Eğitim ve Bilim.....219

Dr. Y. Atıla ŞEHİRLİ

1. Giriş.....219
2. İslam Öncesi Dönemde Eğitim ve Bilim219
3. İlk Türk-İslam Devletleri Döneminde Eğitim ve Bilim 221
4. Osmanlı Çağdaşı Devletlerde Eğitim ve Bilim 228
5. Osmanlılarda (1299-1922) Eğitim ve Bilim233

6. Cumhuriyet Döneminde Eğitim ve Bilim	250
7. Özet.....	254

BÖLÜM 11:

Türk Dili	261
------------------------	-----

Dr. Serdar BULUT

1. Giriş	261
2. Dil ve Dil Çeşitleri	261
3. Kökenlerine ve Yapılarına Göre Dünya Dilleri.....	267
4. Türkçenin Köken ve Yapı Bakımından Dünya Dilleri Arasındaki Yeri	268
5. Türk Dili'nin Tarihi Gelişimi	269
6. Türklerin Kullandığı Alfabeler ve Örnek Metinler.....	279

BÖLÜM 12:

Türk Edebiyatı	287
-----------------------------	-----

Dr. Serdar BULUT

1. Giriş	287
2. İslam Öncesi Türk Edebiyatı	288
3. İslam Dönemi Türk Edebiyatı.....	292
4. Batılılaşma Sürecindeki Türk Edebiyatı	298
5. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı (1923-Günümüze Kadar).....	302

BÖLÜM 13:

Türklerde Sanat ve Mimari	309
--	-----

Dr. Gül GEYİK

1. Giriş	309
2. İslamiyet Öncesi Türk Sanatı ve Mimarisini.....	309
3. Türk-İslam Sanatı ve Mimarisini	313
4. Osmanlı Sanat ve Mimarisini	321
5. Süsleme Sanatları.....	328